

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЖИВОТА И ДЕЛА СЛИКАРКЕ ДАНИЦЕ ЈОВАНОВИЋ (1886-1914) КАО МОДЕЛ ТУРИСТИЧКОГ ИДЕНТИТЕТА БЕШКЕ

PRESENTATION OF LIFE AND WORK OF DANICA JOVANOVIĆ (1886–1914) AS A MODEL OF TOURIST IDENTITY OF BEŠKA

*Јасна Јованов**

РЕЗИМЕ: *Препознавање културно-историјских вредности на локалном плану представља један од кључних услова, не само за очување традиције, већ и за креирање туристичке понуде. У ситуацији када постоје природни предуслови и квалитетни смештајни капацитети, управо културна добра представљају гарант различитости појединих туристичких целина, који ће одредити туристе за избор. У случају Бешке, која има богату културну историју, личност и дело сликарке Данице Јовановић представља централну тачку на коју могу да се надовежу различити сегменти којима би се приказала новија историја живота у Бешки, уметничко и архитектонско наслеђе, као и ликови других значајних Бешчана. Тако представљен локални идентитет без тешкоћа би добио своје место у глобалној туристичкој понуди ширег региона.*

Кључне речи: *културна добра, културни туризам, Даница Јовановић, Бешка, српска историја уметности 20. века*

ABSTRACT: *Recognition of cultural and historical values in local environment represents one of the crucial conditions, not only for preservation of tradition, but also for development of tourism. In a situation where natural conditions and quality accommodation already exist, cultural offer is the thing that will guarantee the diversity of particular tourist destinations, and help tourists make their choice. In case of Beška, with its rich cultural history, the personality and work of painter Danica Jovanović represent the central point on which we can build different segments that portrait the history of life in Beška, its artistic and architectural heritage, as well as its other important citizens. Presented in such way, the local identity of Beška would easily find its place in overall tourist offer of this region.*

* Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад

Key words: *Cultural heritage, cultural tourism, Danica Jovanović, Beška, Serbian art history of 20th century*

УВОД

Смештена на крајњим падинама Фрушке горе, на 3 километра од обале Дунава, Бешка се, са својих око 6500 становника,¹ по популацији налази на другом месту у инђијској општини. По социјалној структури становнштва,² налази се на средокраћи између села и града: варошица делимично оријентисана ка пољопривредној производњи а делимично усмерена на извор прихода радом у већим местима као што су Инђија или Нови Сад. Оваква структура даје мало могућности да се високостручни кадрови, Бешчани који заврше више школе и факултете у неком од универзитетских центара, искористе и упосле у самом месту. Штавише, шансе за отварање нових радних места мале су за све квалификационе структуре; једини излаз из такве ситуације може бити увођење суштинских измена у систем делатности у месту.

ИЗ УСКИХ ОКВИРА СВАКОДНЕВНОГ У КОНТЕКСТ ГЛОБАЛНОГ

Чињеница да недалеко од Бешке, 3 километра далеко пролази коридор 10, на ком се налази и мост преко Дунава, да је у близини и аутопут Нови Сад–Београд, као и сама близина пловног Дунава омогућавају добру саобраћајну повезаност, али још увек не и задовољавајућу меру усмеравања људи и добара ка самом месту. Смештен на лесној заравни око стотину метара над површином реке, градић је повезан са обалом Дунава. Некадашње викендашко насеље на самој обали, која се стрмо обрушава до воде, данас се од речне обале повлачи пред модерним здањима хотела, ресторана и пансиона, сплавовима и везовима за различита пловила. Травната падина обале током пролећа и лета обраста пољским цвећем раскошних боја, наставља се у дугачку пешчану плажу. Са обале се пружа величанствен поглед на бачку равницу, ритове поред реке и густе шуме, налик на непрегледно зелено море.³ У свим годишњим добима место је идеално за одмор и опуштање. Такође, квалитетни смештајни капацитети, као уосталом и у самом месту, омогућавају организовање различитих скупова, пословних састанака и разноврсних манифестација. Већина могућих учесника у таквим дешавањима обично је, током претежног дела дана, усмерена на пословни део програма и не поставља посебне захтеве у односу на насеље као целину. Проблем настаје са престанком радног дела манифестације и са слободним временом које би требало испунити у непосредном окружењу. Такође, овај проблем ће се наметнути у скорој будућности, када због радње новог моста преко Дунава, нагло порасте број становника, пристиглих са различитих дестинација, којима треба пружити сазнања о привременом месту становања. Као и у већини сличних места, забава се своди на шетњу, разгледање места, пиће у локалном кафићу, можда биоскоп, вече уз музику (углавном фолк) у хотелу или ресторану, гледање телевизијског програма. То су могућности које стоје на располагању и самим становницима места, али су оне на локалном нивоу допуњене социјалним контактима и свакодневним пословима, тако да стереотипност коју те околности намећу није у толикој мери уочљива као из аспекта придошлице. Са дуге стране, осим разгледања самог насеља, све остале забаве могуће су и у ма ком другом

¹ Slobodan Ćurčić, *Broj stanovnika Vojvodine*, Novi Sad 1996.

² Подаци о историји и привредно/друштвеној структури Бешке преузети су из необјављеног текста Душка Лупровића.

³ Као посебна атракција понуђен је програм “Фото сафари Бешка”, који обухвата обилазак Ковиљско-Петроварадинског рита, пловидбу чамцима Дунавом и Гардиновачким дунавцем, обилазак бара, шетња кроз рит и шуму, снимање природе, дивљих и домаћих животиња.

месту у окружењу. Намеће се закључак да су самим тим и недовољне за успостављање специфичног туристичког идентитета Бешке, те веће туристичке посећености која би пратила обимнију и квалитетнију понуду за коришћење слободног времена. Дакле, пре свега је потребно препознати оне вредности које би требало истаћи и атрактивно обликовати да би се то постигло.

Наравно, све ово не значи да се у Бешки током године не дешава ништа занимљиво: поред Међународног фестивала фолклорног стваралаштва „Новица Гроздановић“, Ликовне колоније „Даница Јовановић“, Фестивала дечјих драмских остварења, Такмичења оркестара и доприноса Дунавској регати, у Бешки се током године одвијају и спортска такмичења, што доводи око 3000 гостију. Али, то су, уз редовне локалне ритуале, школске прославе и верске церемоније, догађаји који се одиграју и прођу, са свим свјим добрим странама, али њихови учесници, као и остали гости, одлазе из Бешке без заокружене слике о месту и његовој историји, као и без могућности да своја сазнања о разноврсним локалним особеностима допуне на модеран и одговарајући начин.

ПРЕПОЗНАВАЊЕ ИЗВОРНИХ ВРЕДНОСТИ

Дугогодишње осиромашење сеоских средина, осипање становништва у правцу града, брисање националних и религијских традиција, учинило је да се на локалном нивоу запоставе управо они чиниоци који сваку средину чине особеном, а у данашње време и привлачном у туристичкој понуди.⁴ Утолико је данас теже препознати које су то вредности и обликовати их у складу са захтевима времена. Можда ће у првом тренутку изгледати како мало место попут Бешке има једноставну структуру, те такво препознавање не би требало да представља сложен процес. Истина је управо супротна: град јесте далеко сложенија структура, али када је истицање локалних вредности, посебно културних добара различитог профила у питању има и дужу традицију тог препознавања и очувања кроз институције, што целокупан процес чини неупоредиво лакшим. Структура села или варошице је утолико сложенија што сами становници не уочавају, а још мање препознају вредности у сопственом окружењу: треба им указати на њих, а затим и уверљиво доказати колико је неопходно очувати их на одређеном културолошком нивоу који не проистиче из локалне структуре, већ мора да следи општеприхваћена мерила вредности целокупног културног света. Модерним речником објашњено, неопходно је локалне вредности нађу своје место у глобалној структури окружења, целокупне регије или читаве земље.

БЕШКА У ИСТОРИЈСКОМ КОНТЕКСТУ

Бешка има занимљиву историју, од праисторијских времена (неолитско налазиште на потезу Калакача), преко првог писаног трага из XVI века (1546. година), из периода турске владавине, до аустријске власти и властелинства грофова Одескалкијевих, Војне крајине, периода просвећености, успона грађанског друштва у деветнаестом веку, Великих ратова двадесетог века, до савременг доба. У испреплетане историјске токове уткана је историја школства, поштанског саобраћаја у овом делу Европе, миграција различитих конфесија и етничких група, градње и урбанизације, фамилијарних и економских веза са околним (Сремски Карловци) и удаљеним местима. У те токове уткана је и историја бешчанских цркава, евангелистичке коју су саградили Немци и православне Ваведењске, са својим градитељима, живописцима, дрворезбарима, обновитељима. И мада се сви ови периоди не могу у подједнакој мери представити материјалним доказима, документима и уметничким делима, уз допуну илустративним материјалом, одломцима из књижевних дела, играних структура и виртуелном реконструкцијом,

⁴ Vesna Đukić Dojčinović, Kulturni turizam, Clio, Beograd 2005.

могуће је сачинити атрактивну историјску поставку, у којој ће тек неки сегмент, они најатрактивнији бити посебно истакнути.

У таквој поставци, без сумње најзначајније и најатрактивније место добила би изложбена целина посвећена првој и јединој бешчанској академској сликарки Даници Јовановић и времену и околностима у којима је она живела и стварала. Кроз причу о њеној упорности да се отисне у свет и посвети сликарским студијама, школовању у Новом Саду, Београду и Минхену, пријатељима из Бешке, сапатницима у трагичној смрти у подножју Петроварадинске тврђаве 1914. године, може се испричати много тога. Такође, тема Данице Јовановић и њеног сликарства може представљати полазиште за велики број акција и активности које могу да окупе различите старосне групе и културне нивое учесника и публике и тако обогате не само свакодневицу становника Бешке, већ слободно време гостију или туриста који посећују овај атрактивни сремски градић.

ДАНИЦА ЈОВАНОВИЋ⁵ (4. ЈАНУАР 1886–12. СЕПТЕМБАР 1914)

Име Данице Јовановић је све до седме деценије двадесетог века било готово заборављено, не само у свету уметности, већ и у самој Бешки. Њена слика први пут је укључена у музејску поставку 1963, а тек 1986. године, поводом стогодишњице рођења организована је монографска изложба⁶, тада приказана и у Бешки и Инђији.

Жељна да се усаврши у сликарској вештини

Као што то често бива код особа надарених за сликарство, и Даница Јовановић није била добар ђак. У сећањима пријатеља, запамћена је “као вредна и марљива ученица”, али њене оцене у основној школи, па и касније, као и породично памћење, говоре другачије. Даница је рођена у Бешки 4. јануара 1886. године као најмлађе од петоро деце Крсте и Милеве Јовановић. У бешчанској основној школи коју је Даница похађала од 1893. године, цртање није било међу предметима, тако да у сведочанствима није забележен њен дар, у породици често критикован због занемаривања кућних обавеза. После школских часова, девојчица би се радије завукла у неки скровити кутак куће или имања и цртала на свему што би јој се нашло под руком. Не треба сумњати да је подстицај њеном дару била и обнова бешчанске цркве, која се одвијала у последњим годинама деветнаестог века. Током лета 1899. године у Бешки је боравио сликар Душан Алексић, ког је Црквена општина ангажовала да уради иконе и зидне слике у цркви. Сам долазак познатог сликара морао је пробудити немалу пажњу код мештана, али је за Даницу Јовановић свакако био атрактивнији његов син Стеван који помаже оцу у раду, а у Бешки борави и у лето 1900. Не само да је млади Стеван Алексић могао да задиви Даницу вештином свог сликарског рада, већ је могао да јој пренесе утиске о уметничком животу и школовању у Минхену. Четрнаестогодишња девојчица опседнута жељом да се усаврши у „сликарској вештини“, тврдоглаво решена да истраје у супротстављању неразумевању средине, мора да је рад овог сликара доживела као чаролију чији је део желела и сама да постане.

Школовање „на страни“

И поред њене решености да настави школовање, требало је да прођу још три године, да Даничини родитељи схвате како њихова кћи није предодређена да проведе живот као сеоска до-

⁵ J. Jovanov, Danica Jovanović (1886–1914) [монографија], Тору–Narodna biblioteka „Đorđe Natošević“ – Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Beograd–Indija–Novi Sad, 2007.

⁶ J. Jovanov, Danica Jovanović (1886–1914) [каталог изложбе], Галерија Матице српске, Нови Сад 1986.

Сл. 1. Ученице Више српске девојачке школе у Новом Саду, јун 1907.

Fig. 1 Students of Novi Sad Academy for Women, June 1907

маћица и допусте јој да настави школовање у Српској вишој девојачкој школи у Новом Саду (1903–1907). Од пресудног значаја за Даницу Јовановић и њена интересовања била је чињеница да је цртање, међу осталим предметима, предавала млада и амбициозна Анђелија Сандић која је у иначе прилично строго и патријархално васпитање ученица унела нове педагошке методе. Подршку Сандићеве Даница ће имати и приликом уписа на Уметничко-занатску школу у Београду 1907. године. Тек тада заправо почиње њено уметничко школовање, Поред скоро целодневне наставе у женском одељењу школе, које је водила сликарка Бета Вукановић, и где се учило цртање по „прегледалицама“, гипсаним и живим моделима, геометрија, анатомија, историја и теорија уметности, а уместо у природи сликало на пространој тераси школске зграде, Даница

Сл. 2. У Београду са пријатељицама, 30. јун 1909.

Fig. 2 In Belgrade with friends, June 30th, 1909

је успевала да прошири круг познаника: поред сликара Косте Јосиповића, Живорада Настасијевића, Ернестине Волф или Ане Маринковић, у кругу њених пријатеља нашла се и Милица Јакowlевић (познатија у књижевности као Мир-Јам), пијанисткиња Јелица Ломић Тадић, такође будући минхенски ђак (која је Урошу Предићу позирала за слику *Девојка на студенцу*). Мада је Даница у Београду провела пуне две године, из тог периода сачуван је само један рад: мртва природа сликана гвашем, излагана на школској изложби у јуну 1909. године. Тада је уједно и завршено њено београдско школовање, али се Даница у Београд враћала, код родбине и пријатеља, да би га последњи пут посетила непосредно пред смрт, у августу 1914. године.

КОНАЧНО, МИХНЕН

У октобру 1909. Даница се упутила у Минхен, где је убрзо налазимо као студенткињу Женске сликарске академије. О минхенским данима знамо далеко више: из њених писама директору Више српске девојачке школе Аркадију Варађанину, из сећања српских студената у Минхену (Живорада Настасијевића, Стојана Аралице, Андре Франићевића, Божидара Вушковића), на основу неколико фотографија и коначно, из њених цртежа сачуваних у два скиценблока и многобројних слика. Захваљујући преписци са Аркадијем Варађанином која се у континуитету одвија између 1909. и 1914. године, располажемо низом значајних и занимљивих података којима дугујемо могућност да склопимо мозаик Даничиног живота. Уз малобројне доказе из наших архива и прецизне документе из минхенског Полицијског архива, нешто светлости на дешавања у тим годинама бацају и новински чланци из времена између два светска рата, као и велики број фотографија из Новог Сада, Београда, Минхена и Бешке. Даничина писма представљају најзначајнији сегмент, јер откривају њену интиму, жеље, стрепње, тугу због губитка драгих особа, дилеме, али и задовољство због успешног напретка у школи. “Радим – и толико сам већ дотерала, да сам примљена у краљ. Пинакотеци да копирам. Јер који се пријави за копирање тај већ мора бити стручњак, тај мора бити потпуно спретан да би копију верно израдио. У противном случају, откаже му професор и директор Пинакотеке и то одмах после недељу дана. Мени не отказаше – штавише продужили су ми рок за месец дана. Дакле то је знак да је моја копија до-

Сл. 3. Женска сликарска академија у Минхен, 1913.

Fig. 3 Munich Academy for Female Painters, 1913

Сл. 4. Лето у Бешки, 1913.
Fig. 4 Summer in Beška, 1913

Сл. 5. Из атељеа „Оберполлингер“,
Минхен 1914.
Fig. 5 From Oberpollinger studio,
Munich, 1914

бра. Даље ме питате колико ми времена и година осим ове треба да се усавршим у овој милој ми и драгој вештини?! На ово питање тешко је дати тачан одговор, јер је сликарство така уметност која има мање грана него свака наука, али јој је корен дубљи него у науке. Овим хоћу да кажем – колико година имамо да студирамо, што више праксе, што више година студирати, то боље”, писаће она у априлу 1912. године из Минхена.

ПУТОВАЊА И СЛИКЕ

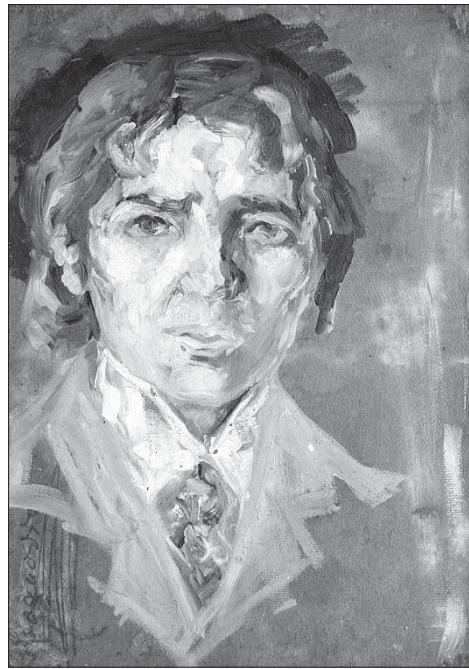
Академију је Даница Јовановић завршила у марту 1914. године, али је одлучила да се не враћа у домовину још неко време како би похађала приватну школу „једног познатог професора“: можда је учествовала у раду неке од сликарских колонија које су радиле у околини Минхена, како би вежба-ла „ландшафт“, односно сликање под отвореним небом, што се на Женској сликарској академији није радило. Она је у пределу сликала и током летњих распуста, боравећи код куће од почетка јула до краја октобра. Не може се са сигурношћу тврди-ти да је део тих распуста проводила у путовањима: у Париз како стоји у одјави боравка у Минхену 1911. године, или у изјави њене пријатељице из Бешке (“Године 1913. Дана је у Паризу. Из тог времена нису се сачувала никаква писма, али кад се вратила у своје скромно сремско село, била је то сасвим дру-га девојка – замишљена и тужна. ‘Ах, Париз. Париз је мозак света и срце свију народа. Тамо је домови-на уметности, једна за цео свет и за све људе’, гово-рила је свом старом пријатељу проти. Спремала се да посети и Рим, кад букну светски рат“, стоји у ис-казу Ангелине Обрешки из необјављеног рукопи-са новинара Вука Драговића.⁷ Такође није сигурно да је путовала на југ Србије, у периоду непосред-но после завршетка Другог балканског рата, крајем лета 1913. године, мада би се то могло закључити на основу пејзажа са представама **Везировог моста** и моста код Љум куле на Белом Дриму (**Мотив из Србије**), јужно од Призрена. Са друге стране, поуздано се зна да је често посећивала Београд и даје прелзаила Саву да би у Западној Србији насликала двадесетак слика сељака и сељански, момака и двојака и жена у народним ношњама. Такође се зна да је током лета 1912. године провела неко време на

⁷ АСАНУ, 14631/II-1, 13.

Сл. 6. Чобаница (1913), уље на картону, 17 x 12,7 цм, приватно власништво

Fig. 6 Shepherdess (1913), oil on canvass, 17 x 12,7 cm, private collection

Сл. 7. Аутопортрет (1914), уље на картону, 54 x 39 цм, потписано вертикално уз леву ивицу: Јовановић, Легат Ангелине и Милана Груловића, Бешка

Fig. 7 Self-portrait (1914), oil on cardboard, 54 x 39 cm, signed vertically on left edge: Jovanović, Legacy of Angelina and Milan Grulović, Beška

имању Олге Јовановић у Хајдучици, уживајући у раскоши парка око дворца: осим **Портерга девојчице** који је можда тамо насликан, остале слике су нестале заједно са осталом имовином наследника Олге Јовановић, њене кћери Катинке и зета Владимира Илића, градоначелника Београда Пред Други светски рат. Сличну судбину доживело је још много слика Данице Јовановић. Данас их је сачувано шездесетак, као и два скиценблока из Минхена, са студијама са академије, скицама актова и портретима модела, као и портретима очигледно драгих познаника⁸. Ово малобројно дело Данице Јовановић карактерише изузетна експресивност, како у потезу, тако и у колориту, што указује поетичка исходишта у кругу београдских сликарки окупљених око Бете Вукановић, као и у актуелном минхенском сликарству. Целокупан опус, изузев већ поменуте **Мртве природе** насликане у Београду, настао је током Даничиног школовања у Минхену: ако изузмемо неколико студија портрета са очигледним одликама школских вежби, остаје нам серијал живописних фигура у народним ношњама (лето, 1913), као и неколико сличних седећих фигура слепе просјакиње, те изузетни, експесивни портрети, као и сликаркин аутопортрет. У овом тренутку за нас је ипак најзанимљивије осам слика које се данас налазе у Легату Ангелине и Милана Груловића у Бешки, који представља основу Меморијала Данице Јовановић. Као најближи потомци породице Данице Јовановић, Груловићеви су поклонили слике које су сачуване у породици, како би се Даница Јовано-

⁸ Радови Данице Јовановић чувају се у Галерији Матице српске у Новом Саду, Народном музеју у Београду, Меморијалу Данице Јовановић у Бешки, као и у приватним колекцијама у Београду, Осијеку и Љубљани.

Сл. 8. Сељак са нарамком сена (1913), уље на платну каширано на картон, 24 x 34 цм, потписано лево доле иницијалима: ДЈ, запис на полеђини: 1488 Г, приватно власништво
Fig. 8 Peasant with a bale of hay (1913), oil on canvass on cardboard, 24 x 34 cm, signed in the lower left corner with initials: DJ, note on the back: 1488 G, private collection

вић, после дугог низа година одсуства вратила у Бешку и донела својим сликама добробит месту у којем је рођена.

Ту су и две мртве природе: ваза са цвећем, и једноставан аранжман са црним луком, керамичком посудом и стакленим бокалом, обе сликане енергичним потезима, густом пастом, у равни са сличним сликама Видосаве Ковачевић, Наталије Цветковић или Бете Вукановић. Привучена изгледом ових детаља из свакодневице, које је доживела као визуелни изазов, Даница Јовановић нам се открива као “сликар малих ствари”. Академска сликарка, како је с поносом одмах почела да се потписује, са намером да до 1915. буде “готова са неким својим плановима – и онда, у име Бога, излажем”, као један од својих задатака прихватила је и обрачун са сопственим изгледом. Њен **Аутопортрет** открива сву сложеност самопосматрања и самоанализе у које се сликарка упустила у процесу представљања сопственог лица.

Континуитет самопосматрања води од аутопортрета у цртежу из скиценблокова где је приметна наглашена индивидуалност у избору поступка, декомпонован цртеж, наглашени потез, волумен истакнут акцентима, експресија остварена наглашавањем облика. У цртежу недостаје колористичка компонента којом ће Даница Јовановић додатно акцентовати изражајност, али преважно када је реч о самом лицу. Позадина **Аутопортрета** углавном није осликана, већ је назначена тамно зеленим ореолом боје набацане у зракасто извлеченим потезима, којој одговарају зеленкасте сенке на лицу и зеленкасти сјај у очима. Због тако обликоване позадине, слика на први поглед делује недовршено, али њена промишљена концепција, као и зрелост сликарског поступка усмеравају пажњу на партију лица. Врло сличан поступак запажа се на слици **Старац са плавим очима**. Интимистички однос који сликарка уграђује у лик, као и чињеница да је остао у породичној кући у Бешки, намећу помисао да је реч о блиској особи, вероватно члану породице (ујак, отац?). За разлику од **Аутопортрета**, где се наш поглед сусреће са погледом са слике, очи старца су потпуно одсутне и празне, као да је у питању неко ко више није жив. Додирну тачку ова два портрета представља потпуна сликаркина концентрација на само лице, уз одлучно негирање да се позадина

Сл. 9. Мотив из Србије (Мост код Љум куле) (1913), уље на картону, 25 x 34,3 цм, потписано доле десно: Д. Јовановић, приватно власништво

Fig. 9 Motive from Serbia (Bridge at Ljum Tower) (1913), oil on cardboard, 25 x 34,4 cm, signed in the lower right corner: D. Jovanović, private collection

прихвати као интегрални део слике. Готово недодирнута бојом на **Аутопортрету**, у другој слици је решена са неколико тонских мрља, сасвим неутралних и једва повезаних са ликом. Ту су такође и изузетан портрет **Баварка** којим је Даница Јовановић јасно показала свој таленат, као и **Младић у црном оделу** и **Жена у зеленом**, два лица која одишу топлином драгих и блиских особа.

ОД ЛЕГАТА ПОРОДИЦЕ ГРУЛОВИЋ КА МЕМОРИЈАЛУ ДАНИЦЕ ЈОВАНОВИЋ

Очигледно је да слике сачуване у породици Груловић спадају у најзначајнија Даничина остварења; овај циклус слика допуњен са великим бројем фотографија: Даница Јовановић као ученица првог разреда Више женске девојачке школе у Новом Саду, затим ученица завршне године (фотографије на легитимацији), групни снимци из школе, снимци из београдских фотографских атељеа, са другарицама из Београда, аранжиране позе из минхенских фотографских атељеа или лежерније, пред аматерским објективом, у друштву минхенских колега, чланова академског друштва „Србадија“, те породичне фотографије, готово савршена грађа која на узбудљив и речит начин може да прикаже необичну личност, раскошан таленат и упорност сликарке. И оволико би било довољно за занимљиву поставку, али се она може допунити са двадесетак писама, која се редом завршавају Даничиним китњастим потписом, као и другим документима: сведочанствима из основне и Више женске девојачке школе. Иза поставке која се овим материјалом може приредити у Бешки, стоји и много више: прича о систему српских женских добротворних задруга на територији Аустроугарске, о својеврсној еманципацији женских права израженој кроз борбу за национални идентитет, о новим женским занимањима која се јављају управо у доба Даничиног стасавања (експанзија женског сликарства, Мара Богдановић и Тинка Стакић као прве школоване фотографиње, Милка Марковић као прва жена позоришни редитељ, читаве генерације жена

Сл. 10. Мртва природа (1914), уље на картону, 56,8 x 39,4 цм,
Легат Ангелине и Милана Груловића, Бешка

*Fig. 10 Still Life (1914), oil on cardboard, 56,8 x 39,4 cm,
Legacy of Angelina and Milan Grulović, Beška*

лекара, докторанткиња филозофије, оперских звезда попут Султане Цијук Савић и других), патриотска реакција на Балканске и Први светски рат у крајевима северно од Саве и Дунава, значај фотографије и филма за то време...) Зграда Дома културе, као и старе школе из 1852. године, или Мензулане (старе поште) из 19. века могле би бити право место за приказивање ове приче. Даље, сама поставка би могла да представља средиште различитих окупљања: дечје фотографске радионице, ликовне радионице, школе креативног писања, летње школе српског језика и културе, различитих радионица са темом локалног фолклорног наслеђа (обичаји, ритуали, локална кухиња, различити аспекти живота на селу – деца, дечје игре, сеоске забаве, догађања везана за пољске радове; везови и народне шаре, ткање, фолклор и савремена одећа, Дунав и његов значај за окружење), остали аспекти уметничког наслеђа у Бешки и, коначно Ликовне колоније „Даница Јовановић“ која је активна од 1996. године. Радионице треба усмерити и на деци из дијаспоре, која желе да уче српски језик и упознају културу својих предака.

ЗАКЉУЧАК

Постепеним увођењем оваквих и сличних активности обогатио би се пре свега сам живот Бешчана, али и гостију који траже више од удобности смештаја и лепог погледа. У том смислу би требало обавезати власнике смештајних капацитета да своје сајтове редовно обнављају, те да у њима дају простора свим културним дешавањима, те укључити туристичку понуду Бешке у иностране туристичке сајтове.⁹ Са друге стране, већа циркулација људи и идеја поставља другачије, углавном више критеријуме пред целокупан услужни сектор бешчанске привреде, а доноси и могућност упошљавања нових профила различитих кадровских структура, пре свега високообразованог кадра, али и неквалификованог особља. Ради се свакако о процесу који није могуће заокружити преко ноћи, али ће подстицај свакако представљати монографска из-

⁹ За сада је то само: http://www.virtualtourist.com/travel/Europe/Republic_of_Serbia/Beska-723754/TravelGuide-Beska.html

ложба Данице Јовановић која треба да буде приказана у Инђији и Бешки крајем 2007. године. То ће бити прилика да се личност и Дело Данице Јовановић сагледају у новом читању, пре свега с аспекта историје уметности, али у исто време и као својеврсна могућност за развијање различитих облика културног туризма у малом месту какво је Бешка.

ЛИТЕРАТУРА

Slobodan Ćurčić, Broj stanovnika Vojvodine, Novi Sad 1996.

Vesna Đukić Dojčinović, Kulturni turizam, Clio, Beograd 2005.

J. Jovanov, Danica Jovanović (1886–1914) [монографија], Тору–Narodna biblioteka „Đorđe Natošević“ – Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Beograd–Indija–Novi Sad, 2007.

J. Јованов, Даница Јовановић (1886–1914) [каталог изложбе], Галерија Матице српске, Нови Сад 1986.